

Civis Europaeus Sum Sum Civis Europaeus¹

Mi itt többnyire európai polgárok vagyunk, de milyen emberek?

Európa címere a tanuló ember.

Ez a melléknévi igenév (tanuló) az értékrend alapja és a fejlődés titka, s ha tetszik, maga az identitás.

Az ember tanul a rajta kívül és a benne magában lévő természet rejtelmeiből.

A kutatás: tanulás, ami mindennek, ami van, bíráló megőrzését, korrekcióját és továbbfejlesztését jelenti.

A tanuló ember képes a megbánásra, és tud a hibáiból tanulni.

Tanulja tisztelni a másik embert és önmagát, mint önuralommal rendelkező alanyt.

Megismeri a környezetét, a terepét, kitapogatja a lehetőségeit, okul az elmaradásaiból, több eredményt kevesebb fáradsággal akar elérni, finomítja és csiszolja az eszközeit és a módszereit.

A tanuló ember ellentéte a veszekedő ember, aki önmagának mindig igazat ad, másoknak – netalán a mások egy bizonyos csoportjának – sosem. Önbírálatra képtelen, a bajokért másokat okol, kesereg, káromol, fenyeget, felfújja magát, és így bizonyosodik meg az erőiről.

Európa történetében volt egy hosszú korszak, amikor a veszekedés elfajulása, a zsákmányszerző hadakozás termelékenyebb volt, mint a jogtisztelő munka.

A rabló kevés idő alatt sokat nyerhetett, és ez a tétel vonatkozik az elmúlt, huszadik század háborúira is.

Az Európai Unió ennek a korszaknak a végét hozta el.

---

¹ A szöveg a budapesti Andrássy Egyetem 4. Danube Participation Day in the EU Danube Strategy elnevezésű rendezvényén hangzott el.

Rabolni vagy tanulni?

A rablás szinonimái: a kényszermunka és a korrupció; a tanulása a kutatás, a művészet és a játék.

Az olyan embernek, aki tanulás helyett szívesebben veszekszik, a harc az eszménye.

A szent háború a vallás, a nemzet, vagy a világforradalom nevében: a harc felmagasztosítva.

Vannak lusta eszű, a szellemi versenyt elhárító, a bírálatot rosszhiszemű akadémikusoknak tekintő kultúrák, ahol az ilyen ember a normális.

Ahol divat a tábori egyenruha és a fegyver lengetése, ott nem divat a tanulás.

Iskola helyett szokásban van a zászlólobogtatás.

Az Európai Unió államai civilestednek, de nem fegyvertelenek.

Őrzik a biztonságukat, de nem parádéznek a fegyvereikkel, díszszemlén nem emelik a lábukat bámulatos magasságba.

Baráti tanácsként azt ajánlanák a parancsuralmaknak: kevesebb dagályt és haragot, ellenben több stúdiumot!

Az embereknek, nekem is, különféle önmeghatározásaink, ha tetszik: identitásaink vannak, amelyek vagy összeférnek, vagy hadakoznak egymással.

Az identitás: önmeghatározás, bemutatkozás.

Az, amit másoktól kapott mellékneveim közül vállalok, és egyetértően a magaménak érzek.

Számos lehetséges önmeghatározásom van.

Abból következően, amit most művelek, úgy látszik: író vagyok.

Minden mesterség és identitás valamilyen hierarchiába tagozódik bele, aszerint, hogy viselőjüknek melyik mennyire fontos.

Közülük némelyik feljebb van, mások lejjebb vannak.

A király rangosabb, mint a favágó.

Lehetséges azonban, hogy a királyné nem szereti a királyt, a favágót viszont szereti a felesége.

Akkor hát a szeretet rangsorában a favágó feljebb van, mint a király?

Ugyanez lehetséges az okosság és a butaság, vagy a szépség és a rútság viszonylatában is.

Vannak önérzetes és szerény öntudatok.

Ha visszakorcsolyáznék az időben hetven évet, lehetnék az, ami voltam, a budapesti Madách Gimnázium tanulója, elfogadható eredménnyel.

Sőt, ha elkövetném azt a szabálytalanságot, amit egy hajdani diáktárs merészelt megtenni, ha egy szomszéd utcában a direktor feleségével csó-

kolóznék, lehet, hogy az édes perceknek keserű konzekvenciája lenne, és ezért-azért kicsapnának.

Attól még maradhatnék budapesti lakos, magyar állampolgár, sőt európai polgár, mi több, halandó ember is.

Szokás rangsorolni a hovatarozásainkat, melyiknek milyen fontosságot tulajdonítunk?

Én az egyiknek, te a másiknak.

Az emberek meg tudják változtatni a külsejüket, a lalcímüket, az állampolgárságukat, a vallásukat, a foglalkozásukat, a családi állapotukat, az érdeklődésüket, a vonzalmaikat és az ellenszenveiket, sőt még a nemüket is.

Az ember ki tudja cserélni a legtöbb jellemzőjét, számára akár előnyösebb, akár kedvezőtlenebb irányba.

Lehetek egy szép ház tulajdonosa, és lehetek hajléktalan.

Tisztelhetném, vagy éppen orrba vághatnám a szomszédomat.

Identitások egyre bonyolultabb szövedéke teszi az embert, és különösen képpen az európai embert.

Amikor 1988-ban az USA-ban, a Colorado College-ben irodalom szakos diákoknak az európai regényt tanítottam, ismétlődően használtam az *időkultúra* és a *térkultúra* fogalomparját.

Hány év van mögöttem, és hány nyitott mérföld van körülöttem?

Ez a mi európai kultúránk, az amerikaiától némileg különbözve, nagyjából két-háromezer éves, aránylag kis helyen összeszorulva, folytatólagos reflexióban az emberiről, aminek nem lesz vége, amíg mi, emberek itt vagyunk.

Indokolt tehát, hogy az európai kultúráról úgy beszéljünk, mint valami koherens élőlényről, és ennél fogva megkönnyítsük mind az európaiaknak, mind pedig az Európán kívülieknek a hozzáférést az európai kulturális javakhoz.

A válogatás és az együttlátás a társuló Európa érdeke, hogy tudja, mije van.

Még hozzá: mióta mije van?

Háromszáz éve? Háromezer éve?

Ez a hosszabb és mélyebb idődimenzió európai vagyion.

Az európai irodalom a világ jobb könyvtáraiban kézbe vehető, saját könyvespolcunkon is egymás mellett sorakoznak az ókori és a modern szerzők betűrendben.

A sokféle olvasónak és utazónak megvan a maga imaginárius, elképzelt és megnézett Európája; földrajzi helynevek hallatán: lát valamit maga előtt.

Nem különösképpen gyümölcsöző azon tipródni, hogy Európa legyen-e, vagy ne legyen.

Ez a vita nem nélkülözi a komikumot, ha a légitársaságok úthálózatára tekintünk.

Törődjünk bele: Európa van.

És mi is benne vagyunk, hasonlítunk rá.

Hangzatosabban szólva: mi vagyunk Európa.

Kétkednem kellene az ép eszemben, ha nem méltányolnám, hogy az unióval mit kaptunk.

Lettünk félmilliárdnyian, pompás, de kicsit ijesztő.

Csak győzzük bejárni ezt a nagyocska birtokot, sokszor kéne mondanunk, hogy *nice to meet you*, vagyis *örvendek*.

Gyerekkoromban még az életemet is féltennem kellett más európaiaktól, s méghozzá nem amolyan primitív néptörzsektől.

A tömeggyilkosság és a magaskultúra összefért.

A mai európaiak valószínűleg nem mondanák, hogy valamilyen fennkölt eszmék nevében helyénvaló és szükséges embertársaikat öldösní.

Nem taníthatnák zavartalanul a gyerekeknek, hogy legyenek büszkékk rá, ha apáik, nagypapák a sikeres gyilkolásaikért kitüntetések kaptak.

Az a gondolat sem találna nagy rokonszenvre ma Európában, hogy az állam biztonságához szükséges feltétel az állampolgár megfélemlítése.

Ez annyit jelent, hogy földrészünkön az állampolgár szabadságánál magasabb értéket nem ismerünk, noha életem nagyobbik felében nem ezt tanították, hanem inkább az ellenkezőjét.

Mulassunk emlékeinkkel.

Ha mélységesen mély is az idő kútja, Thomas Manntól kölcsönözve a metaforát, az én emlékezetem nem is olyan mély kútjába nézve látom nemcsak a szép, a jó és az értelmes Európát, hanem az undorítót, a gonoszat és a tébolyultat is.

Csínján tehát az európai identitással.

A hivalkodásnak azonban nem az önutálat, hanem a tisztánlátás a valódi ellentéte.

Lehetne mondani Európa különösségeként, hogy szép?

A szép kontinens?

Nem járnánk messze az igazságtól ezzel a hízelgő jelzővel.

De a többi is az: a maga módján.

Mindenesetre Európában jut a legtöbb emberi mű és történelmi emlék egy négyzetkilométerre, történelmünket pedig végigkíséri a megalkotott szépség igénye.

Verbális, szavakkal bőségesen élő kontinens, megfogalmazzuk magunkat, naplót írunk, igazoljuk és bíráljuk magunkat, a megtörténtnek írásos nyoma marad.

Itt valamivel több szó, idézet, elemzés veszi körül a szerelmet és az evést, a politikát és az irodalmat, mint másutt.

Az európai szöveg- és képörökséget használva gondolkodunk magunkról. Abban a mitológiában élünk, amit az auktorok, a művészek hagytak ránk. Új meg új alakban föltesszük magunknak a régi kérdéseket.

Az a szép bennük, hogy nincs *végleges megoldásuk*.

A soknyelvű Európa a fordítók jóvoltából tudott kulturális szövedékké válni, ezért éppen a műfordítók lehetnének az európai kultúrpolitika kedvencei.

Az európai kultúra, az általános kíváncsiság jóvoltából, befogadó kultúra. Európa az erejét-hatalmát érdeklődő kultúrájának köszönheti, annak, hogy bár csökkenő arányban, de még mindig vannak közöttük szenvedélyes olvasók.

Európa lényege a kíváncsiság (ami talán a leginkább bocsánatos bűn és a legkedvesebb erény), a mintává lett tanulói-kutatói éhség, a megérteni vágyás, az agy hedonizmusa.

Európai különösség az újítás és a hagyománytisztelet élénk párbeszéde, a Gutenberg-forradalom nyomában a könyvek kilépése a rendházakból és az önálló értelmiségi szigetek megjelenése.

Az európai kultúrának nincsen határa, ott van a világon mindenütt: egyetemen, könyvtárban, zeneteremben, és mind bőségesebben az interneten, úgyhogy egyetemesebb és többre becsült a kisugárzása, mint az európai politikáknak.

Európa kiválósága az önálló, egyéni történetek, az eredeti gondolkodók és teljesítmények nagy változatosságában van.

Az európai kultúrpolitikának éppen ezt a jelleget kell erősítenie, ami benne a legjobb: az alkotó személyiségek tiszteletét.

Az érett személyiség egyik jellemzője: az átgondolt emlékezet.

Örülhetnénk, ha közös önmagunkat érett személyiségnek tekinthetnénk, mert ébren tartanánk az emlékeinket, és kitartóan gondolkoznánk róluk.

Az európai ember inkább moderátor, mint tanár, kérdez, különféle tapasztalatokat szembeesít, és bevonja az egész világból összejevő diákokat a tágasabb eszmeceserébe.

Egy-egy hely ügye mindinkább a nagyvilágé lett.

Az európai kultúra a világkultúra egyik *avantgárd* műhelye.

A kérdés: meg tudja-e Európa szellemileg haladni a nemzetállami korlátoltságot?

Az USA, bár globális hatalom, de az amerikai nemzet sajátos nézőpontjával egyeztetni a megcélzott világnézőpontot.

A világinTEGRÁCIÓ, és ezen belül az Európáé, ha tetszik, ha nem, végbemeget.

Vannak olyan értelmiségi szakmák, amelyeknek a művelői már régóta együtt dolgoznak a határok fölött, és az egész felől tudják nézni a részeket.

Léteznek intézmények és városok, amelyek világkohónak tekinthetők.

Amíg az emberek kíváncsiak önmagukra és egymásra, addig az írói beszédre is szükség van, és az alapos, tehát szórakoztató mesének befogadói is lesznek.

Olvasva is oda lehet menni érdekes városokba és emberekbe, ezért semmilyen más élvezettől, médiumtól, műfajtól nincs ok féltelnünk szakmánkat, a regényt, még saját inflációjától sem.

Az igaziból soha sincs sok, a majdnem igaziból, persze, több van.

A tömény, a sűrű, a félreismerhetetlen megtalálja a hozzá való fogyasztót. Ha van olcsón megvehető írószerszám, a kísértés nem alszik ki: szórakozni vele, írásban elmondani valamit.

A szakmabeli néhány oldalból megérzi, hogy a másik szerzőnek gazdagabb világa van-e, mint neki, vagy szegényesebb-e, hogy egyáltalán van-e valami magántulajdon a fejében, és hogy vannak-e kincsek a látszólagos szegénység felszíne alatt.

Szeretet és vetélkedés köti a kollégákat össze.

A világ nyomtatott vagy elektronikus könyvforgalma tudomásom szerint nő, és az olvasni tudók száma is.

Szerte a földön új könyvpiacok jelennek meg, és ezek egymással mind több szálon érintkeznek.

A könyvpiar a piacgazdaságokban aránylag kevés külső támogatásban részesül, többnyire meg kell állnia a maga lábán.

Van ettől valamelyes szilárdsága: nem szorul egész létével az állam vagy más jötevők kegyére, ellenben támaszkodhat a tartós fogyasztói hajlamokra, a magán-vásárlóerő sokféle igényére.

A világirodalom, és benne az európai irodalom, az európai polgárok önábrázolása erőteljes valósággá lett az elmúlt két évszázadban és kivált a huszadiknak a második felében, mert a világirodalom eszméjének a könyv világpiaça létalapot nyújt.

A kelet-európai rendszerváltozások nyomán az igénytelen irodalom az olvasásra jutó pénz és idő nagy hányadát leköti ugyan, de marad egy rész

az úgynevezett magaskultúrának is, az értékálló műveknek és a mindenkori szinte klasszikus repertoárnak, amelyre ugyanúgy lesznek vevők, mint bármilyen minőségi termékre a kabáttól a borig.

Mindenki érdekelt valamelyik dimenzió, vagy identitástípus elsődlegességében, primátusában.

Én például az irodalmi műveltséget többre értékelem, mint a futballműveltséget.

Sőt, az írókat érdekesebbnek, mint a politikusokat.

A különböző politikai mérközések győzteseit többnyire unom, kiváló írókollégáimat nem unom.

Ezért lett egyik könyvem címe *Antipolitika*.

Tartok a politikusoktól, ők bajokat okozhatnak nekem, én nem tudnék, nem is szeretnék hasonló kellemetlenségeket okozni nekik.

De az ő fontoskodásuk lármásabb és idegesítőbb, mint a miénk, íróké, művészeké.

Úgyhogy, hölgyeim és uraim, kedves kortársak Európában és más földrészeken, jobb híján a tűnődés csendjét kívánom mindnyájunknak.

Ha politikus lennék, akkor az állam ügyei érdekelnének elsősorban.

A hollétet az ember attribútumai között kiemelkedően fontosnak látom, azt, hogy *valahol* van.

Mivel mind államokban élünk, nem szeretem egyik jellemzőm patetikus kitüntetését a többi közül, éppenséggel az államét, amelynek felségterületén lakom.

Hát még, ha annak az embernek, aki az állam, vagy akár a tömbálam élén áll, megvan az én szememben az a rendkívüli veszélyessége, hogy döntéseivel bajokat okozhat nekem és mindazoknak, akiket félték.

Megvilágosult lángelméktől, szentektől sem szeretnék életre-halálra függeni.

Talán még a haláloamat is okozhatnák, én viszont ha akarnék, sem tudnék másokra nagy szerencsétlenségeket hozni, ezért nekem jobban tetszenek az egyenrangú polgári viszonyok, mint az imádat vagy a gyűlölet, amely az állami vezetőkre irányul, és akiknek a felmagasztosítását a vezéri állam metafora jelzi, Hitler bókja önmaga iránt, de nevük mellőzéséért elnézést kérünk a többi diktátortól.

Ha minden a vezértől függ, akkor ő hatja át az egész államot, akkor az lesz, amit ő akar, széttekinthet a tömeg fölött, és mondhatja magában, hogy ti mind az én nyuszikáim vagytok.

Én mondom meg, hogy ti mik vagytok.

Azt is megmondom, hogy mik nem vagytok, azaz mik ne legyetek, ha jót akartok magatoknak.

Kérdés tehát, hogy mire taksálom egyik vagy másik dimenziót aszerint, hogy melyiket milyen veszélyesnek tartom.

A polgármestertől nem különösebben tartok, köszönhetjük egymást az utcán, aligha tud lecsukadni.

Az egyenrangúság atmoszférájának a fenntartása a kölcsönös tiszteletnek és netán rokonszenvnek *sine qua non*ja.

A kérdés az tehát, hogy egyáltalán civis, vagyis polgár vagyok-e, vagyis olyan ember, akinek jár a megbecsülés.

Mint polgárt, mi érdekel engem?

Hogy melyik fölöttem állótól kell tartanom?

Íróként esetleg a szakma klasszikusaitól, ha bizonytalankodom, ők a feljebbvalóim – a könyvespolcon.

Viszonyunk tükre lehet az időben változó személyiségemnek.

Csereberélhetem az identitásaimat, vannak átváltozó művészek és színhámosok, írók ritkán azok.

A polgár aránylag stabil, nem dísz a köpönyegforgatás.

Szemében az állandóságnak van becsülete, a kaméleon nem polgári eszmény, nem lehet számítani rá, valószínűleg átvág, ma kedves, és holnap már nem lesz az.

A vezéri állam (Führerstaat) helyeslése összeférhetetlen a polgári demokráciával.

A győzelmes vezér és az önérzetes polgár nem állhatják egymást, mivelhogy a vezér a többieket eszköznek tekinti, szabad ember viszont nem akar eszköz lenni, ezért a polgár a vezért bajnak, fenyegetésnek érzi.

Dölyfős vezetőt szolgálni ízetlen gyávaság.

A polgár részvétele az európaiak kapcsolataiban, jelesen a Duna-régió összeszövődésében józan építkezés.

Az európai polgárt érdekli, hogy ki hogyan és mennyire vesz részt az Európa-teremtésben, és az is: ki veszi el ettől a többiek kedvét.

Országoknak, városoknak és régióknak van számos bürokráciája, ezek szerencsénkre, egymást ellenőrzik, mérkőznek.

Ki győz? A helybeli? A regionális? Az európai? A nemzetközi-globális?

Ki melyiket hogyan értékeli, a bürokráciáknak a polgárok szemében különböző fontossága van.

Tudatunkban a vetélkedő szólamoknak mi vagyunk a karmesterei, és ezt nevezhetjük autonómiának is, személyiségünk önkormányzatának.

Elég behunynunk a szemünket, és láthatjuk életünk filmjét, saját rendezésünket, önrendezők vagyunk.

Magunkat írjuk, rendezzük, játszunk, felelősek vagyunk magunkért és műveinkért, jelen esetben Európáért, és így lépcsőzetesen: a szobánkért.

A polgártársaknak játszunk, jó lenne rokonszenvező érdeklődésre találni, hátha megértik.

Az európai társulás alapja a polgárok autonómiája.

Polgárok vagy kormányok társulása?

A polgári közvélemény a legmagasabb testület.

Európai beszélgetés, érdekesebb, mint a miniszterelnökök klubja.

Legalább a tudatunkban el kell választanunk egymástól a szellemi autoritást és a kényszeríteni is tudó, rendőröknek parancsoló hatalmat.

Az erőszak ne parancsolhasson a szellemnek.

Hozzá igazodnunk erkölcsi szégyen.

Normális európai polgár nem fogad el semmilyen jogcímet a személyes emberi méltóság megsértésére.

Kontinensünkön nagyra becsülhetünk minden országot, várost, régiót, nemcsak a szépeket, hanem a furcsákat is.

Minden városnak megvan a maga esztétikája, csak fel kell fedezni.

A közép- és délkelet-európaiaknak, és ezen belül a balkániaknak megkülönböztetés van, és én fogékony vagyok rá az érzéki vonzalomig.

Hiába mondaná oldalamon a legfinnyásabb személy, mondjuk egy hölgy, hogy *ebbe a kocsmába talán inkább ne menjünk be, mert itt esetleg fejbe kőlinthatnak, szívem.*

Engem meg ez a szív odahúz, és minél zagyvább lesz az élmény, minél szűkösebb a választék, minél kezdetlegesebb az árnyékszék, minél morózusabb a kocsmáros, én annál elnézőbb leszek.

Engem a furcsa szó vegyességre, rétegek egymásba oldódására emlékeztet, hóbortos bőségre és rideg szegénységre, szertelenségekre, a *helyes mérték* elvételére, mogorva vadságra és neveltető kacérságra, erős ízekre, kemény érzékiségre, régimódi férfiasságra és régimódi nőiességre, félelemre az elmaradottságtól, túlzó kifinomultságra és meglepő sokoldalúságra.

Európa nem ér véget a Kárpátoknál.

Bukaresttől például 1945 áprilisában (tizenkét éves koromban) el voltam ragadtatva.

Az éhes és romos Budapestről jöttem, a Lipscanin hangos árusok kínálták a fásirrudacsokát, a keleti édességeket, és ami a jólét megdönthetetlen fokmérője volt a szememben: a csinos, teltkarcsú péknő boltja tele volt kenyérrel.

Nem állíthatom, hogy előítéletektől mentesen jöttem volna, korábban úgy képzeltem, hogy a románoknak nem telik búzakenyérre, azért esznek kukoricamálét.

S látom, hogy a péknő a sok kenyér közepette jóízűen puliszkát falatoz. Nekem is elkezdett ízleni a puliszka.

A Calea Victoriei eleganciája szembeszökő volt, és a Boulevardul Bratianu nyolc-tíz emeletes tetszetős Bauhaus-stílusú épületei – magasságban legalábbis – kétszeresen felülmúlták budapesti megfelelőiket az Újlipótvárosban.

A chaussée-k, tavak, parkok szépségét méltányoltam, s utóbbiakon belül különösképpen az olasz fagyaltost a nyeregterítő formájú, tarka *cassate* nevű kompozíciójával.

Tetszett a ház is, ahol laktunk: a kertben elől régimódi bojárvilla, abban élt a tulajdonos, hátul a modern társasház, abban a második emeleten unokabátyám családja, a legfelső emeleten a személyzet.

A szobalánynak is külön lakása volt, és a barátja, egy parkettacsizoló, a vasárnapi öltönyében mutatós polgár volt.

Ő hívott el a május elsejei tüntetésre, ahol magam is elmorogtam néhány jelszót, éltetve a haladó ifjúságot, a nép és a király egységét, továbbá Groza Péter miniszterelnököt, utána mentünk csónakázni a Károly parkba.

Az a vasárnap mondhatni feledhetetlenre sikerült, az a Bukarest, akár a gyerekkor, elmerült, s ha most nézem, valami mást látok: az anyagi állapot nyugatról nézve lefelé tartó lépcsőzetességét, gondozás és elhanyagolás egyéni kompromisszumait.

Látom, hogy a háború utáni fél évszázad nem sok jót tett a városnak, az állam súlyosan ráült, s ennek nyomai szemmel láthatóak, a növekedésben is, a blokkházak lakótelepekben, amelyek elborítják az egész posztkommunista Közép- és Kelet-Európát.

Ami nyugatabbra a tizenkilencedik században nagyjából lezajlott, az iparosodás és az urbanizáció lökésszerű nagy hulláma, az Európa keleti felében a huszadik századra maradt.

Népek, etnikai közösségek tűntek el; a korábbiak töredékére csappant a zsidók száma, és akit nem öltek meg, az kivándorolt.

Unokabátyám, egy nagyvállalat főmérnöke, nem szerette, hogy hajnalban esőkabátos emberek állják körül az ágyát, és zseblámpával az arcába világítanak; kivándorolt.

A németek zöme is oda van, muszáj volt elmenniük, az államfő jó pénzért eladta őket, aztán mentek önszántukból.

Őrült a nemzetállami homogenizáció malma, az öltözködéstől a retorikáig minden egyöntetűbb lett, és a hangadók még nem döntötték el, hogy mit szeressenek jobban, az egyféléit, avagy a sokféléit.

Kulturális szigetek, élet- és viselkedésformák tűntek el, újak keletkeztek, minden hevesebb társadalmi változásnak finomodás és durvulás a kísérőjelensége.

Az irány nagyjából sejtethető, de az út a többségnek nehéz, sőt keserves.

Elmúlt korok, porba dőlt birodalmak hagyták itt a nyomaikat, ténylegesen azonban a városaink jó, ha háromszáz évesek.

A középkori maradványok megfogyatkoztak, a nekilendülés az oszmán birodalom visszavonulása után igazában a barokkal kezdődött, amelynek hamarosan fölébe kerekedett a felvilágosult abszolutizmus józan, szilárd, horizontális klasszicizmusa.

Budán és Pesten bő három évszázaddal ezelőtt kezdődött a modern városfejlődés, amelyet ugyan megszággattak a háborús katasztrófák, mindent egybevéve azonban ez a folyamat kontinuusnak tekinthető.

Azóta vannak a városnak mérnökei, akik az egész szervezet működését szabályozzák, és tudásukat, terveiket továbbadják az utódaiknak.

A budapesti embert, a Dunával szerelemhez hasonló érzés köti össze, boldog és rettenetes képek, veszély és gyönyör.

A Duna elválaszt és összeköt, partjain különféle országok és népek találhatók, de a Duna ugyanaz, feljebb szaladós, lejjebb hömpölygős, és mindenki szemben szuverén, erőszakoskodhatnak vele, de túlmegy ezen, és büntet érte előbb-utóbb.

Megyünk a víz szavát hallgatni, ha csak tehetjük, azon nyugtatjuk a szemünket, és nekem mindig öröm felfedezni a Duna ezüst csíkját, amikor repülőgéppel jövök haza.

A folyó azonban két part között nem tenger, nem végtelen, átlátható, nem szédítő, határolt, és mégis nyitva van – egyenletes nyugalommal halad a torkolat felé, és összeköt városokat, népeket.

Íme a kontinens tengelye, főutcája, voltaképpen békés kötelék városok és népek között.

A hajós nép mindig nyitott a világra, mi nem mind vagyunk hajós népek, a bajoroknak, az osztrákoknak, a magyaroknak, a szlovákoknak és a szerbeknek nincsen tengere, nekünk a Duna a tenger ígérete, rajta eljuthatunk a távoli partokra, átmegy rajtunk, és feloldja bezártságunkat.

A hadakozók, az egymás ellen gyűlölködők is szeretik, ezért a Duna nagy tanító, mert akit mindenki szeret, az megérteti velünk, hogy talán nem is vagyunk olyan távol egymástól, hiszen vannak közös érzéseink.

Lehet mondani, hogy a Duna Közép-Európa folyója, ennek a tarka területnek a főütőere, és a maga itt-is, ott-is létével sejteti, hogy nemcsak a

miénk, hanem másoké is, vagy éppenséggel mi vagyunk az övéi, a Duna polgárai.

A Duna-völgy népei geopolitikai valóságot is alkotnak, nem véletlenül vagyunk itt.

A magyarok Ázsiából jövet, hazát keresve itt megálltak, és azt mondták, ez a jó hely.

Duna-monarchia, mondják a történészek a Habsburg Birodalomról, és most, megrázkódtatások után az egyesült Európán, az Európai Unión belül útban vagyunk egy önmagáról tudó Duna-régió felé, amelyet a népek önkéntes akarata formáz, és nem a dinasztikus felsőbbtség.

A nemzeti határok mesterségesen választják el a Duna-vidék embereit. Tudomásul vesszük, hogy a Duna nyugatról folyik keletre, s víz magával árukat és mintákat a gondolkodáshoz és a cselekvéshez.

Nincs még egy ilyen nemzetközi folyó, ennyi népet, kultúrát összefoglaló.

A Duna nem haragszik a Volgára vagy a Rajnára, és csak abban különbözik tőlük, hogy nagyobb tarkaság uralkodik a partjain.

Indokolt, hogy a Dunáról egy Duna-szövetség döntsön.

Egy állam a saját szuverenitásának a körében nem dönthet a folyót érintő lényeges változásokról.

A Duna ügyeiben csak közös felelősség és közvélemény lehet illetékes. Magunktól kell védenünk a Dunát, hogy ne éljünk vissza adományával.

A folyó örök szimbólum, bölcs és anyai elem, tápláló és megnyitó, úsztak rajta hajók és hullák, mindig ugyanaz, mindig más.

Valószínűleg ez a héraikleitoszi paradoxon adja a folyószemlélőnek azt az élményt, hogy a folyó mindent tud, mindent látott már, mert bár egy szempillantás alatt odább mozdul, emberemlékezet óta itt haladt át, ezen a tájon.

Budapest lakói büszkék lehettek a folyóra, a Dunából élt a város, a víz jött az utas és az áru.

A középkori város hátat fordított a Dunának.

Félt a folyó hátán halk evezőcsapásokkal közeledő ellenségtől.

Ezért vannak a folyók partján olyan városok, amelyek bástyákkal elhúzódnak a víztől és a rajta közeledő veszélytől.

Ez a félelem a tizenkilencedik században alábbhagyott, és szerencsésebbek lettek az újabb építésű városok, amelyeknek értelmes vezetői felismerték, hogy városuknak a Duna a gerince, meg a folyópart a sétány, a Duna-korzó.

34 Óriási kincs a Duna, a folyóparti lakás sokat ér.

Úszodák, sportpályák, csónakgarázsok és kikötőtutajok, úszó éttermek, kávézóteraszok és mulatóhajók vidám színekkel boríthatják a színváltó felszínt.

Áramló nemzetköziség, vannak rajta más nemzetiségű hajók, zászlók és utasok.

Budapest a tizenkilencedik század második felében belátóan eszes volt, szabályozta a maga útján haladó folyót, és a partjára fogadta az Akadémiát meg a Parlamentet, a szállodasort és a vásárcsarnokot.

Ez lett a főutca, és a mindig hívogató, alighanem a legszebb látvány.

A nagy folyóval gyengéd viszonyt kellett és lehetett kialakítani.

A huszadik századfordulón már a Dunába nézett a város, a legfontosabb középületek a vízpartra tömörültek nagy bizalommal, hogy a folyó tükrében szemlélhessék magukat.

Lehetett a partról, vagy a jégbe vájt lék pereméről belelőni embereket, hogy a holttestet és a gyilkos tükörképét elvigye a víz az ismeretlen messzeségbe. Ha mi emberek egymással rosszul bánunk, ha öldödni próbáljuk egymást, akkor a hidak felrobbannak.

A háború első áldozata a híd, és lehet az ártatlan folyóból határfolyót csinálni, lehet vele kettévágni városokat, hogy ne lehessen nyugodtan átkelni és visszatérni a hídon, a kompon.

Aki a felebarátját megbecsüli, az a folyót is megbecsüli.

Lehet a Duna társaságában átadni magunkat a meditáló nyugalomnak, lehet a partról figyelni az ide és tovaúszó hajókat, lehet a kőlépcsőről a vízbe nézve szerelmet vallani és a halottainkra gondolni.

